

- lisen seuran Vanamon kasvitieteellisiä julkaisuja 6/2. Helsinki: Vanamo.
- PNR = Maanmittauslaitoksen paikannimirekisteri.
- RIKKINEN, JOUKO 2021: *Suot Suomen luonnossa*. Helsinki: Otava.
- SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SSA = *Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja. 1 A–K*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1992.
- SMS = *Suomen murteiden sanakirja verkossa*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkopublikaisuja 30. <https://kaino.kotus.fi/sms/> (31.12.2022)
- SPK = *Suomalainen paikannimikirja*. Päätoimittaja Sirkka Paikkala. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 146. Helsinki: Karttakeskus & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2007.
- Suomen kartta. Karta över Finland 1927. Helsinki: Maanmittaushallitus – Lantmäteristytelsen.
- TALVE, ILMAR 1990: *Suomen kansankulttuuri*. Kolmas, tarkistettu ja täydennetty painos. Helsinki: SKS.
- VIRTARANTA, PERTTI 1946: *Länsiyläsata-kuntalaisten murteiden äännehistoria I. Konsonantisto*. Helsinki: SKS.
- 1957: *Länsiyläsatakuntalaisten murteiden äännehistoria II. Vokaalisto*. Helsinki: SKS.
- Ymparisto.fi. Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu. https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/ (31.12.2022).

Havaintoja *hetki*-sanankäytöstä keskustelusta suomen kielessä

1 Johdanto

Havainnoin tässä kirjoituksessa sellaisia käyttöjä, joita *hetki*-sanalla on erilaisissa puhutun kielen konteksteissa. *Hetki* on suomen kielen kotoperäinen sana (Häkkinen 2004: s.v. *hetki*), jonka *Kielitoimiston sanakirja* määrittelee yhtäältä ’lyhyeksi ajaksi’, ’tuokioksi’ tai ’toviksi’ ja toisaalta ’tietyksi ajankohdaksi’ (KS s.v. *hetki*). Sanaalla siis ilmaistaan niin ajankohdan kestoa kuin itse ajankohtaakin. *Hetki*-sanankäytöstä ja käyttöjä ei ole tietämäni mukaan toistaiseksi tutkittu suomen kielestä systemaattisesti. *Hetki* on kuitenkin mainittu yhtenä esimerkkinä sellaisista aikasanoista, jotka ilmaisevat primääristi ajankestoa – luonteeltaan mieluum-

min epämääräistä kuin lyhyttä tai muutoinkaan määriteltyä (Alhoniemi 1979: 3; Lauerma 1990: 151). Nämä yksittäiset mutta keskenään konsensuskissa olevat havainnot hypoteesina lähdän ajatuksesta, että *hetki*-sanankäytöstä voidaan tulkita vain kontekstuaalisin perustein. Havainnollistan *hetki*-sanankäytöstä rakentuvia merkityksiä esimerkiksi 1:

- (1) s- oli sittel liuos suolas **hetkej** ja sten uunhi
[Lauseopin arkisto; pohjalaismurteet]

Esimerkissä 1 *hetkej*-muodolla ilmaistu kesto määräytyy sen perusteella, mitä tulkitsija tietää liotukseen kuluva ajasta.

Merkityksen kontekstisidonnaisuus herättää laajemminkin kysymyksen siitä, millaisia merkityksiä ja käyttöjä, primäärin temporaalisuuden lisäksi, *hetki*-sanan sisältämillä kielen rakenteilla voidaan ilmaista.

Kirjoitukseni kielinäkemyks on käyttöpohjainen. Havainnointia ohjaa ajatus, että parhaaseen käsitykseen kielellisestä merkityksestä päästään silloin, kun sitä tulkitaan osana kielenkäyttötilannetta (esim. Lieven & Tomasello 2008; Langacker 1999: 91–93; 2008: 220, 457–463). Tarkasteluni lähtökohtana ovat aiemmat ajanilmaustutkimukset (*nyt*, esim. Hakulinen & Saari 1995; *aina*, Shore 2009), joissa on havaittu, että kielenkäyttäjä voi aikaviittauksen lisäksi jäsentää aikasanoilla käsillä olevaa sosiaalista toimintaa – sidostaa ja nyansoida vuorovaikutusta, välittää tietoa asemastaan ja asenteistaan sekä pyrkiä vaikuttamaan tilanteen kulkuun. Tällaista käyttöä edustaa myös aineistoni esimerkki 2, jossa yhdeksän vuoden ja neljän kuukauden ikäinen lapsi neuvottelee vanhempansa kanssa pelivuorosta tietokoneella (ks. esimerkistä tarkemmin s. 606–607).

- (2) saanks mä niinku **hetkeks**
aikaa olla koneella
[Lapsenkieli; 9;4]

Kokoan aluksi yhteen aiempaa tutkimusta siitä, millaisia temporaalisuuden ylittäviä merkityksiä ajanilmauksilla on osoitettu olevan vuorovaikutuksessa, sekä toisaalta laajemmin siitä, miten kognitiivinen kielentutkimus ottaa huomioon kielen sosiaalisena toimintana. Analyysiosassa teen havaintoja tätä kirjoitusta varten kootusta puhutun kielen aineistosta. Aineisto on koottu neljästä aineslähteestä, jotka sisältävät lasten ja aikuisten puhetta. Mielenkiinnon kohteina ovat *hetki*-sanat sisältävät keston ja ajankohdan ilmaukset, joille hahmottuu keskeisesti myös käsillä olevaan vuorovaikutukseen kytkeytyvä funktio.

Ajanilmaukset ovat heterogeeninen ryhmä rakenteita, joiden laajuus vaihtelee yksisanaisista (esimerkki 1) monisanaisiin (2) ilmauksiin. Ne ovat myös eriasteisesti vakiintuneita eli sallivat eri määrän sanavalintoihin ja järjestykseen sekä sanojen kieliopillisiin muotoihin liittyvää vaihtelua. Olen siksi valinnut analyysin viitekehyykseksi konstruktiokieliopin, joka tarjoaa välineet tarkastella eriasteisesti vakiintuneita, laajuudeltaan erikokoisia kielen merkitysyksiköitä ja joka ottaa huomioon kielen eri tasoilla tuotetut merkitykset (Fried & Östman 2004; Hoffman & Trousdale 2013).

2 Aineisto

Kirjoituksen aineisto on koottu neljästä aineslähteestä, ja sen koko on 172 *hetki*-sanat sisältävää lausumaa. Aineiston ensimmäinen osa koostuu suomenkielisten lasten puheesta tallennetuista *hetki*-lausumista (jatkossa L; N = 40). Lausumista 18 on eriytetty laajemmasta, äänite- ja päiväkirjamenetelmällä tuotetusta lasten ajanilmausaineistosta (aineiston keruusta ja käsittelystä Surakka 2019: 24–27). Loput 22 lausumaa on kerätty tätä kirjoitusta varten. Aineiston toisen osan muodostavat suomenkielisiä arkikeskusteluja sisältävän Arkisynkorpuksen *hetki*-lausumat (jatkossa A; N = 44) sekä kolmannen osan Lauseopin arkiston murrekorpuksen (jatkossa LA; N = 20) *hetki*-lausumat. Aineiston neljänteen osaan on koottu tosi-TV-sarja Bachelor Suomen kolmannen tuotantokauden jaksoissa esiintyneet *hetki*-lausumat (jatkossa B; N = 68). Lausumat on litteroitu ja liitetty aineistoon kontekstitietoineen.

Bachelor Suomi -sarjassa poikamies matkustaa ulkomaille kahdeksantoista morsianehdokkaan kanssa tavoitteenaan elämänkumppanin löytäminen. Sarjassa esitetään osallistujien välistä vuorovaikutusta sekä haastatteluja, esittelystä ja

Taulukko 1.

Yhteenvedo tutkimuksessa käytetyistä aineslähteistä.

Aineslähte	Aineslähteen tyyppi	Aineslähteen koko	Hetki-esiintymät
Lapsenkieli (L)	äänitetyt ja litteroidut arkikeskustelut sekä päiväkirjamerkinnöin tallennetut lausumat	1144 ajanilmausta	18
	päiväkirjamerkinnöin tallennetut lausumat	22 ajanilmausta	22
Arkisyn (A)	videoidut tai äänitetyt ja litteroidut arkikeskustelut	326 946 sanetta	44
Lauseopin arkisto (LA)	litteroidut murrehaastattelut	1194 843 sanetta	20
Bachelor Suomi (B)	videoidut keskustelut, haastattelut, esittelyt ja puheet	8 t 36 min	68
Yhteensä			172

puheita. Bachelor Suomi -sarja on ainakin osin käsikirjoitettu ja televisiota varten editoitu, jolloin kielenkäyttötilanteet ovat eriasteisesti ohjailtuja (ks. Tuomisalo 2018: 17–20, 25–29, 31–34). B-aineisto tarjoaa kuitenkin selvästi rajatun kontekstin ja siten tärkeän tulkintakehyksen *hetki*-ilmausten merkitysten tarkastelulle. Toiseksi B-aineistossa *hetki*-sana on huomattavan frekventti, joten aineisto tarjoaa näköaloja myös ilmausten käyttöpohjaiseen systematiikkaan. Taulukko 1 kokoaa aineslähteet sekä niiden tyypin ja koon.

Hetki-sanain taivutusmuotojen tarkastelu on osa konstruktoiden muotojen ja merkitysten analyysia. Taulukosta 2 nähdään taivutusmuotojen lukumäärät (f) ja suhteelliset osuudet (%) aineistossa. Taulukossa esitetään myös *hetki*-sanain sisältävien yhdyssanojen määrä, mutta kyseisten esiintymien taivutusmuotoja ei ole eritelty; yhdyssanojen taivutusmuotoja ovat nominatiivi, essiivi ja inessiivi.

Taulukko osoittaa, että L-aineistossa *hetki*-sanain yleisimmät muodot ovat genetiivi, translatiivi ja nominatiivi. Mielenkiintoista on, että translatiivin käyttö muissa osa-aineistoissa on selvästi vähäisempää. A-aineiston yleisimmät muodot

ovat adessiivi, nominatiivi ja genetiivi, joista kaksi jälkimmäistä ovat yleisimpiä myös LA-aineistossa. B-aineistosta taas erottuvat selvästi suurimpana joukkona adessiivisijaiset esiintymät.

Taulukko 3 (s. 602) kuvaa *hetki*-sanain esiintymistä eri lauseenjäsenasemassa. Taulukon 3 lauseenjäsenjakaumat heijastelevat taulukossa 2 esitettyjä sijamuotojen jakaumia: kun *hetki*-sanain yleisimpiä sijoja olivat adessiivi, translatiivi, genetiivi ja nominatiivi, *hetki*-sana esiintyy lausumissa useimmiten osmana tai muuna adverbiaalina. Vaikka osmat eli objektinsijaiset määrän adverbiaalit (VISK § 1516) ovat adverbiaaleja, olen eritellyt ne taulukossa omaksi ryhmäkseen, koska osma on *hetki*-kestonilmausten näkökulmasta erityinen lauseenjäsenasema. Muu-kategoriaan kuuluviksi olen määrittellyt itsenäiset lausekemuotoiset puhe- tuokset, kuten *hetki pieni*, *hetki viel*, *iha hetki*, joita ei voi tarkastella lauseenjäsenaseman suhteen mutta jotka ovat kiinnostavia *hetki*-ilmausten diskursiivisuuden näkökulmasta.

Aineistoesiintymien määrä on kohtalaisen pieni suhteutettuna aineslähteiden kokoon. Tämä viittaa siihen, että *hetki*-

Taulukko 2.
Hetki-sanan muodot aineistossa.

Muoto	Lapsenkieli (L)		Arkisyn (A)		Lauseopin arkisto (LA)		Bachelor Suomi (B)		Koko aineisto	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
adessiivi	5	12 %	13	30 %	1	5 %	31	46 %	50	29 %
genetiivi	11	28 %	9	20 %	9	45 %	8	12 %	37	21 %
nominatiivi	9	23 %	12	27 %	4	20 %	11	16 %	36	21 %
translatiivi	10	25 %	3	7 %	1	5 %	3	4 %	17	10 %
partitiivi	–	–	2	5 %	–	–	8	12 %	10	6 %
yhdyssana	3	7 %	1	2 %	3	15 %	–	–	7	4 %
inessiivi	2	5 %	1	2 %	1	5 %	1	2 %	5	3 %
illatiivi	–	–	2	5 %	–	–	3	4 %	5	3 %
elatiivi	–	–	–	–	1	5 %	3	4 %	4	2 %
essiivi	–	–	1	2 %	–	–	–	–	1	1 %
Yhteensä	40	100 %	44	100 %	20	100 %	68	100 %	172	100 %

sanan frekvenssi puhutussa kielessä ei ole kovin suuri. Tämän kirjoituksen aineistoksi esiintymämäärä on kuitenkin riittävä, koska tarkastelemiini konstruktioiden vaihtuneisuus voidaan aineistosta osoittaa.

3 Katsaus aikasanojen tutkimukseen ja kognitiiviseen kieliteoriaan

3.1 Aikasanat: funktio ja sanaluokka

Hetki on sanaluokaltaan substantiivi (VISK § 566). Samalla *hetki* on aikasana, jolla on samankaltaisia tehtäviä muihin sanaluokkiin kuuluvien aikasanojen kanssa. Erityisesti ajanilmaisun funktio on yhteinen substantiiveihin ja adverbien kuuluville aikasanoille (Lauerma 1990). Olenkin kiinnostunut siitä, voidaanko *hetki*-substantiivin käytöstä löytää samanlaista liikehdintää ajanilmaisun ja käyttöpohjaisesti tulkittujen lisämerkitysten välillä kuin ajan adverbien käytöstä on aiemmin havaittu. Lähtökohdan ilmiön tarkasteluun tarjoavat tutkimukset aikasanojen *nyt* (esim. Hakulinen & Saari

1995) ja *aina* (Shore 2009) merkityksistä, funktioista ja partikkelistumisesta.

Nyt-adverbi on merkitykseltään ajankohdanilmaus, joka sisältää käsillä olevan puhehetken (ks. Sulkala 1981: 100–101). On kuitenkin havaittu, että *nyt* esiintyy kielessä myös interpersoonaisena partikkelina – sanana, joka jäsentää ja sidostaa vuorovaikutusta sekä antaa kuulijalle vihjeitä viestien tulkinnasta (Hakulinen & Saari 1995: 481, 484, 490). Juuri vuorovaikutuksen sidostamisen funktio on ominaista partikkeleille, kun taas adverbien tyypillinen funktio on viittaussuhteiden ilmaiseminen (Hakulinen & Saari 1995: 481).

Hakulinen ja Saari (mas. 489) erottavat toisistaan käytöt, joissa aikasana rakentaa interpersoonaista funktiota itsenäisesti ja toisaalta osana laajempaa ilmausta. He (ma.) keskittyvät itsenäisen *nyt*-partikkelin tuottamiin funktioihin. Vastaavasti adverbien *aina* semanttiseen alaan on määritelty kuuluvaksi merkitykset 'kaikkina aikoina', 'jatkuvasti', 'koko ajan', 'lakkaamatta' ja 'ikuisesti' (Sulkala 1981: 77). Shoren (2009: 483, 491–

Taulukko 3.

Hetki-sanan sisältävien lausekkeiden lauseenjäsentehvät aineistossa.

Lauseen- jäsen	Lapsenkieli (L)		Arkisyn (A)		Lauseopin arkisto (LA)		Bachelor Suomi (B)		Koko aineisto	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
adverbiaali	18	45 %	21	48 %	5	25 %	42	62 %	86	50 %
osma	18	45 %	12	27 %	13	65 %	5	7 %	48	28 %
subjekti	2	5 %	3	7 %	1	5 %	9	13 %	15	9 %
predikatiivi	–	–	2	4 %	1	5 %	6	9 %	9	5 %
muu	2	5 %	6	14 %	–	–	–	–	8	5 %
objekti	–	–	–	–	–	–	6	9 %	6	3 %
Yhteensä	40	100 %	44	100 %	20	100 %	68	100 %	172	100 %

492, 499) mukaan aikasana *aina* ilmaisee yksinomaista temporaalisuutta kuitenkin vain harvoin ja rajatuissa käyttöyhteyksissä – useimmiten *aina* toimii lauseessa esitetyn asiointilan temporaalisena intensifioijana sekä osallistuu erilaisien puheaktien rakentamiseen (käsky, lupaus, ennustus). Edellä mainituin perustein Shore (2009: 483) esittää, että *aina* on sanaluokaltaan partikkeli.

Adverbien lisäksi myös verbit ja niminit voivat partikkelistua intersubjektissa käytössä (Hakulinen & Saari 1995: 481 lähteinen). *Hetki*-substantiivin mahdollisesta partikkelimaisesta käytöstä ei ole toistaiseksi tutkittua tietoa toisin kuin *hetkinen*-johdoksen, jonka partikkelikäyttöä on selvitetty omana tutkimusaiheenaan (Teeri-Niknamoghdam & Surakka 2023). Tässä kirjoituksessa kiinnostuksen kohteita ovat *hetki*-kantasanan eri taivutusmuotojen esiintyminen konstruktioissa, joilla on vakiintunut muoto ja merkitys ja jotka osallistuvat lausumatasolla jonkin vuorovaikutusfunktion ilmaisemiseen.

3.2 HETKI-konstruktio: temporaalisuus ja diskursiivisuus

Kirjoitukseni teoreettisena kehyksenä on kognitiivisen kielentutkimuksen (esim.

Langacker 1999, 2008) nykysuuntaus, joka painottaa kielellisen muodon ja merkityksen lisäksi kielenkäytön sosiaalista ulottuvuutta (*meaning-in-society*, esim. Harder 2010: 9, 250). Kielenkäyttö-pohjaiset tutkimussuuntaukset korostavat kieliopin rakentumista toistuvista muodon, merkityksen ja funktion yhteenliittymistä (Langacker 1999: 98; 2008: 21, 198–199). Kun kielenkäyttäjyhteisö toistaa tiettyä ilmausta tietyssä tarkoituksessa, syntyy konventio, käyttöperusteisesti kieleen vakiintunut ilmaus (Langacker 2008: 131, 167–170), jota erityisesti konstruktio-kieliopin alalla kutsutaan *konstruktiksi* (Hoffman & Trousdale 2013: 1). Konstruktio on vakiintuneen ilmauksen skemaattinen malli, joka edustuu kielenkäytössä yksittäisinä toteutumina. Konstruktio toteuttaa, kuten yksittäistä aineistoesiintymää, kutsutaan *konstruktiksi* (Hilpert 2014: 12). Suomen kielen näkökulmasta on olennaista, että konstruktio-kieliopin viitekehyksessä voidaan tarkastella erilaajuisia muodon ja merkityksen yksiköitä lauseista aina morfeemitasolle saakka (Fried & Östman 2004: 17). Analyysissani morfeemitasoa edustavat *hetki*-sanon sijamuodot.

Olen koonnut taulukkoon 4 kaikki aineistosta tunnistamani konstruktio- ja järjestänyt ne frekvenssin mukaan.

Taulukko 4.
Aineistosta tunnistetut *hetki*-konstruktiot.

Konstruktio	Primääri funktio (T = temporaalinen; D = diskursiivinen)	Esiintymiä
TÄLLÄ HETKELLÄ	T+D: nykyhetki + muutosalttiuden implikaatio	46
(MÄÄRITE +) HETKEN	T: epämääräinen tai lyhyt kesto	22
(MÄÄRITE +) HETKEKSI (+ AIKAA)	D: neuvotteluhakuinen direktiivi	12
ODOTA (+ MÄÄRITE) + HETKI	D: direktiivi	9
(MÄÄRITE +) HETKEN + AIKAA	T: epämääräinen tai lyhyt kesto	5
HETKEN (+ AIKAA)	T: pitkä kesto	3
HETKEN (+ AJAN) + PÄÄSTÄ	T: epämääräinen tai lyhyt aikaväli	3

Konstruktioiksi olen tulkinnut rakenteet, jotka toistuvat aineistossa vähintään kolme kertaa kohtalaisen samassa muodossa ja merkityksessä. Konstruktioiden alaisista esiintymistä esitän esimerkkejä luvuissa 4 ja 5.

Työn aineisto sisältää lapsenkieltä, joten analyysini hyödyntää aiempaa tietoa ajanilmauskonstruktioiden omaksumisesta. Käyttöpohjaisen kielenomaksumisteorian mukaan konstruktiot toimivat malleina, joita kuulemalla ja tuottamalla lapset oppivat kieltä (Lieven & Tomasello 2008; Kauppinen 2020). Lapset tunnistavat jo 2,5-vuotiaina, millaisia kielenaineiksia ajanilmausten syntaktisilla paikoilla käytetään. He osaavat myös itse sijoittaa ajanilmauksia luonteville paikoille lausumiin. Ajanilmausten merkitysten omaksuminen sen sijaan jatkuu vähintään kahdeksan vuoden ikään saakka: alle kahdeksanvuotiaat lapset voivat tuottaa rakenteeltaan odotuksenmukaisia mutta merkitykseltään käyttötilanteeseen soveltumattomia ajanilmauksia. (Surakka 2019: 240–243.) Esi-merkki 3 havainnollistaa ilmiötä.

- (3) mä voin **tällä hetkellä** olla siin etupenkillä
[L 4:2]

Esimerkissä lapsi soveltaa TÄLLÄ HETKELLÄ -konstruktiota ilmaistakseen merkitystä 'nyt', joka onkin osa ilmauksen merkitystä. Kuitenkin, kuten esimerkistä 4 nähdään, aikuisten puheessa konstruktion käyttö tuottaa 'nykyhetki'-merkityksen lisäksi myös muita merkityksiä, tässä implikaation kuvatun asiain-tilan muuttumisesta lähitulevaisuudessa.

- (4) 1 Mirja: sänky
2 Johanna: mihis sää sen pistit
3 Mirja: no se on **tällä hetkellä** tota hh tualla autotallissa
4 Mirja: mutta toi Sarin poikakaveri lupas ostaa se
[A SG355]

Esimerkkien 3 ja 4 vertailu osoittaa, että TÄLLÄ HETKELLÄ -konstruktio käyttöaloinen on vasta juurtumassa 4-vuotiaan lapsen kielelliseen repertoaariin. Esimerkkien vertailua taustoittaa konstruktiokieliopin tutkijoita puhuttanut kysymys siitä, missä määrin kielenkäyttötilanteisiin ja puheella tuotettuihin sosiaalisiin tekoihin liittyvä tieto on elimellinen osa konstruktion ominaisuuksia. Maltillisen linjan edustajat esittävät, että kielellisen, pragmaattisen ja kontekstuaalisen tiedon vä-

lille syntyy ajan kuluessa kokemuseräisiä linkityksiä, jotka lisäävät kielenkäyttäjän ymmärrystä konstruktion koko merkityspotentiaalista. Toiset tutkijat puolestaan näkevät nämä linkitykset lähtökohtaisesti konstruktion kuuluviksi ominaisuuksiksi (ks. Finkbeiner 2019 lähteineen). Näkemys ero palautuu nähdäkseen näkökulmaan, josta konstruktiota tarkastellaan: korpustutkimuksessa voidaan tunnistaa ja kuvata konstruktion jo konventionaalistunut muoto sekä listata sen kaikki havaitut merkitykset ja käyttöyhteydet sekä liittää tieto näistä osaksi konstruktion kuvausta. Toisaalta kielenomaksumistutkimuksen (Surakka 2019: 134–140) perusteella tiedetään, että konstruktion mallia voidaan soveltaa jo ennen kuin kielenkäyttäjä on analysoinut sen kaikki tyypilliset merkitykset ja käytöt. Tutkimuksessani ovat läsnä molemmat näkökulmat: ensisijainen tehtäväni on tunnistaa aineistosta HETKI-konstruktioiden muotoja, merkityksiä ja käyttöyhteyksiä sekä kuvata nämä tekijät osana konstruktioiden ominaisuuksia. Toisaalta lapsenkielen aineistosta tehdyt havainnot siitä, mihin *hetki*-konstruktioiden muoto- ja merkityspiirteisiin lapset kiinnittävät huomiota, täydentävät kuvaa konstruktioiden luonteesta.

Koska *hetki*-sanan ajanilmauskäyttö on jo tunnettua ja odotuksenmukaista, teen analyysissä teknisen eron *hetki*-konstruktioiden aikaan viittaavien ja diskursiivisten merkitysten välille. Se, kumpi merkitys esiintymän tulkinnassa korostuu, riippuu käyttöyhteydestä. Lähdän kuitenkin ajatuksesta, että myös diskursiivisessä käytössä *hetki*-sana on jossain määrin aikaviitteinen.

Kun luonnehdin aineistoesiintymän merkitystä *diskursiiviseksi*, viittaan kielellä tuotettuun merkitykseen, jossa painottuvat aikaviitteisyyden ilmaisemisen sijaan sosiaalisuus (Pälli 2003: 56) ja toiminnallisuus (Heine 2013: 1209). Diskursiivinen merkitys vastaa Austinin (1975 [1962]:

98–101) illokutiivista funktiota eli kysymystä siitä, mitä puhuja lausumallaan tilanteessa tekee. Myös Hakulisen ja Saaren (1995) sekä Shoren (2009) käyttämä käsite *interpersoona(ll)inen* liittyy kielen tehtävään sosiaalisen osallisuuden välineenä (Shore 1993: 188). Konstruktiokieliopin kirjallisuudessa kielellä tuotetusta sosiaalisesta toiminnasta käytetään sekä käsitettä illokutiivinen (Diessel & Tomasello 2001; Finkbeiner 2019) että diskursiivinen (engl. *discoursal*, Antonopoulo & Nikiforidou 2011; Finkbeiner 2019). Käytän tässä kirjoituksessa käsitettä diskursiivinen.

3.3 Analyysimenetelmä

Käyttöpohjaisia kielentutkimuksen suuntauksia yhdistää näkemys siitä, että kielellistä muotoa ja merkitystä ei voida erottaa toisistaan ja että parhaaseen käsitykseen merkitysten tulkinnassa päästään, kun kieltä tarkastellaan osana käyttötilannetta (esim. Langacker 1999: 1; 2008: 30, 457–463). Käyttötilanne toisin sanoen muodostaa tulkintakehyksen, jota vasten tarkasteltava kielenaines, tässä *hetki*, saa tulkintansa.

Tässä työssä tulkintakehystä rakentaviksi tilannetekijöiksi ymmärretään käytännössä tiedot fyysisestä ympäristöstä, osallistujista sekä osallistujien yhteistä tiedosta (esim. Goodwin 2000; Dimitrova, Moro & Mohr 2015). Tulkintakehyksen kielellistä ulottuvuutta edustaa lausuma, jonka osana *hetki* esiintyy. Harder (2010: 250) määrittelee lausuman (engl. *utterance*) puhutussa vuorovaikutuksessa pienimmäksi viestinnälliseksi toimintayksiköksi. Myös aineistosta tunnistetut diskursiiviset funktiot rakentuvat tyypillisesti lausumatasolla, vaikka joskus myös *hetki*-lausekkeista yksinään. Käyttöpohjaisen merkitysanalyysin lisäksi tarkastelen konstruktioiden sisäistä rakentumista: esimerkiksi translatiivisija konstruktiossa (_{MÄÄRITE} +) HETKEKSI (+ AIKAA) esiintyy neuvottelufunktion merkitsimenä.

Esitän ensin aineistoesiintymät mää-
rällisesti morfologisten, syntaktisten ja se-
manttisten piirteiden perusteella luokitel-
tuina. Sen jälkeen esiintymiä, joita yhdis-
tävät samat muotopiirteet ja semanttiset
ominaisuudet, tarkastellaan sekä ryhminä
(*konstruktiot*) että yksittäin (*konstruktit* tai
esiintymät). Konstruktioiden muodostus
perustuu *hetki*-lausekkeen lauseenjäsen-
asemaan: esimerkiksi esimerkissä 2 *het-
keks aikaa* on osma, ja lauseke edus-
taa konstruktiota (_{MÄÄRITTE} +) HETKEKSI
(+ AIKAA). Konstruktioiden, abstraktien
rakennemallien, nimet kirjoitan alan kon-
ventioiden mukaisesti kapiteelikirjaimin;
konstruktit käsittelen kielenaineksina, jo-
ten esitän ne tekstissä kursivoituina ja ni-
mitän niitä pääsääntöisesti esiintymiksi.
Konstruktioiden nimissä sulkein osoitetut
ainekset ovat avoimia: ne esiintyvät vain
osassa konstruktēja.

4 Kestoa ilmaisevien HETKI-konstruk- tioiden diskursiivinen käyttö: direk- tiiveistä neuvotteluihin

Seuraavaksi tarkastelen direktiivien ja
neuvottelun funktiossa esiintyviä HETKI-
konstruktiota. Vaikka en analysoi tar-
kemmin primäärästi temporaalisia *hetki*-
kestonilmauksia, olen selvittänyt, millai-
silla konstruktiolla epämääräisiä tai ly-
hyitä sekä pitkiä kestoja aineistossa il-
maistaan. Epämääräisen tai lyhyen keston
konstruktiota ovat seuraavat:

(_{MÄÄRITTE} +) HETKEN
(L 4;0: *niitten pitää olla vielä het-
ken jääkaapissa*, osma)

(_{MÄÄRITTE} +) HETKEN AIKAA
(L 3;8: *vielä hetken aikaa pitää
odottaa*, osma).

HETKEN (+ AJAN) + PÄÄSTÄ
(LA, pohjalaismurteet): *sitte hetke
ajam päästä niin sinne rupijaa
luikkiham miehiä*

Pitkän keston ilmaukseksi tunnistin ai-
neistosta seuraavan HETKEN (+ AIKAA)
-konstruktion.

HETKEN
(LA, hämäläismurteet: *mutta kylä
sinnel laivalla hetken sai mentä,
osma*)

Kestoa ilmaiseva *hetki* on siis tyyppi-
isesti genetiivimuotoinen ja lauseenjäsen-
asemaltaan osma. Aineistossa on myös
ykkittäisesiintymänä lyhyen keston ilmauk-
set *ei mennyt kuin hetken aikaa* ja *ei hetkeä-
kään* sekä pitkän keston ilmaus *ei hetkeen*.

Hetki-sanon käyttö on aineistossa sel-
vimmin diskursiivista silloin, kun se esiin-
tyy osana direktiiviä eli lausumaa, joka
käskee, kehottaa, pyytää tai neuvoo pu-
huteltavaa toimimaan tai olemaan toimi-
matta tietyllä tavalla (esim. VISK § 1645;
Lauranto 2014: 12). Kun *hetki* osallistuu
aineistossani direktiivisyyden ilmaisemi-
seen, se esiintyy tavallisimmin yhdessä im-
peratiivimuotoisen *odota*-verbin kanssa.
Aineistossa on lisäksi yksi funktioltaan
ODOTA (+ _{MÄÄRITTE}) + HETKI -konstruktiolle
läheinen odotuskehoitus, jossa *hetki*-sana
esiintyy translatiivimuodossa (A SG43501:
ku maltatte hetkeks). Konstruktiio ODOTA
(+ _{MÄÄRITTE}) + HETKI saa direktiivisen tulkin-
tansa verbin imperatiivimuodosta. Ilmaus-
tyypin vakiintuneisuudesta voidaan kui-
tenkin päätellä, että *hetki*-osma on olen-
nainen osa konstruktiota direktiivisyyttä
modifioivana, puhuteltavaa motivoivana
merkityksensä (‘odotusaika on lyhyt’).

ODOTA (+ _{MÄÄRITTE}) + HETKI -konstruk-
tion alaisia odotuskehoituksia käytetään
LA-aineistoa lukuun ottamatta kaikissa
osa-aineistoissa. Esimerkki 5 on aineistol-
leni tyyppillinen.

- (5) sä saat mut taas tosi herkäks oi-
keesti jollain tavalla mä en tiedä
miten (.) mutta **odota hetki**
[B: Poikamies lähtee hakemaan
kumppaniehdokkaalle ruusua.]

Esimerkissä 5 *odota hetki* osoittaa, että puhuja tekee tilanteessa keskustelemisen lisäksi muutakin ja että hän aikoo jatkaa keskustelua tauon jälkeen. Siten ODOTA (+ ^{MÄÄRITTE}) + HETKI -konstruktioilla on vastaavanlainen monitoimitilanteeseen liittyvä lykkäysfunktio kuin *hetkinen*-partikkelille on tunnistettu aiemmin (Keisänen, Rauniomaa & Haddington 2014: 111).

Taulukossa 3 esitettyyn kategoriaan ”muu” kuuluvat tyypillisesti lausekkeet, jotka muodostavat lausuman yksinään ja joilla on direktiivin funktio (*hetki pieni, hetki viel, iha hetki*). Tällaista *hetki*-direktiiviä edustaa esimerkki 6.

- (6) **Iha hetki. Iha minihetki.**
[L 12;7: Äiti kutsuu aamupalalle.]

Esimerkissä lapsi esittää puhuttelijalle implisiittisen odotuskehotuksen (vrt. L 8;1: *Oota ny äiti iha hetki*) mutta myös, niin ikään implisiittisesti, lupaa nousta pian. Esimerkin 6 kaltaisissa käytöissä *hetki*-lausekkeet täyttävät monia diskurssin merkitsimien tunnuspiirteitä: ne ovat syntaktisesti tai prosodisesti itsenäisiä, merkitykseltään kontekstisidonnaisia sekä mieluummin toiminta- kuin propositiokeskeisiä (ks. Heine 2013: 1209). Toiminnallisen merkityksen näkökulmasta lausumat, joissa on samaan aikaan sekä kuulijalle osoitettu velvoite että lupaus, lähestyvät neuvottelua, joita tarkastelen seuraavaksi.

Aineiston neuvotteluhakuiset lausumat ovat tyypillisesti suoria tai epäsuoria pyyntöjä, jotka voidaan myös lukea direktiivifunktion alaan (ks. VISK § 1645). Direktiivisyyden lisäksi niissä on kuitenkin myös erityisiä, neuvottelulle ominaisia piirteitä. Keskityn neuvottelukontekstissa L-aineistoon ja edelleen *hetkeksi*-translatiivimuotoon, koska konstruktio (^{MÄÄRITTE}+) HETKEKSI (+ AIKAA) näyttää hakeutuvan aineistossani erityisesti perheneuvottelujen kontekstiin (myös Siitonen

2016: 71). 8-vuotiaan lapsen lausumat esimerkeissä 7 ja 8 havainnollistavat konstruktion käyttöä neuvotteluissa.

- (7) voiks mennä **hetkeks** koneelle
[L 8;0: Viikonloppuaamu ennen aamutoimia.]
- (8) voiks mennä **vielä hetkeks** koneelle
[L 8;1: Päivän pelivuorot on jo käytetty.]

Esimerkeissä neuvotellaan tietokonevuoroista. Lapsen kysymysten tulkintakehyksen muodostavat perheen tietokoneen käyttöä koskevat säännöt, joiden mukaan viikonloppuaamuisin tietokoneelle voi mennä vasta aamutoimien jälkeen. Esimerkissä 7 lapsi yrittää kuitenkin neuvotella poikkeamaa sääntöön korostamalla, että menisi pelaamaan vain vähäksi aikaa. Esimerkin 8 tilanne on samankaltainen, mutta siinä lapsi neuvotelee uudesta vuorosta, kun päivän pelivuoro on jo käytetty.

Translatiivi esiintyy neuvotteluhakuisessa lausumassa ensimmäisen kerran noin kolmen vuoden iässä.

- (9) mä haluan kattoo **hetkeks** ohjelmaa
[L 2;11: Lapsi herää aamulla ja on lähdössä hoitoon.]

Lausuma 9 on tahdonilmaus, mutta tilanteessa tulkittuna ehdotus televisiohetkestä tuottaa vuorovaikutukseen neuvottelevan sävyn. Lapsi käyttää *hetkeksi*-translatiivimuotoa, vaikka genetiivi *hetken* olisi aikuiskielen mukainen. Esimerkki 10 puolestaan osoittaa, että translatiivi saattaa hakeutua neuvottelun sijaksi vielä 9-vuotiaan lapsen puheessa silloin, kun genetiivisija olisi odotuksenmukainen.

- (10) saanks mä niinku **hetkeks** aikaa olla koneella [L9;4]

Neuvotteluesimerkkejä 7–10 yhdistää se, että lapsi kysyy tai ehdottaa asiaa, joka on tilanteessa tulkittuna vastoin asianosaisten tiedossa olevia sääntöjä. Esimerkeistä nähdään myös, että *hetkeksi*-muodon merkitys 'lyhyt kesto' toimii neuvottelussa ehdotuksen tai tahdonilmauksen argumenttina: on todennäköisempää, että neuvottelukumppani suostuu ehdotukseen, jos ehdottaja vaatii odotuksenvastaista toimintaa mieluummin vähäksi kuin pitkäksi aikaa. Kielellisen muodon näkökulmasta lasten neuvotteluhakuisissa lausumissa korostuu *hetki*-sanana translatiivisija, vaikka myös joitain genetiivi- ja nominatiivimuotoja esiintyy. Translatiivisijan vahva asema neuvotteluhakuisen *hetki*-ilmauksen sijana viittaa, ainakin aineistoni lasten tapauksessa, jonkinasteiseen diskursiivisen funktion ja kielellisen muodon kiteytyneisyyteen.

5 Ajankohtaan viittaavien HETKI-konstruktioiden diskursiivinen käyttö: tapaus TÄLLÄ HETKELLÄ

Aineistossa on moninainen joukko rakenteita, joissa *hetki* viittaa ajankohtaan: *hartaushetkessä* (LA; hämäläismurteet), *ihan siitä hetkestä* (B), *siin ja tietynä tietynä hetkenä* (A SG441), *justiin sillä hetkellä* (A SG108), *samal h- hetkel* (A Sapu115). Lisäksi erityisesti B-aineistossa on esiintymiä, jotka hahmottavat 'ajankohta'-merkitystä mutta jotka eivät toimi ajan adverbiaaleina vaan lausumiensa varsinaisina puheenaiheina – subjekteina, objekteina tai predikatiiveina. Tällöin *hetki*-sanalla määritteineen viestitään jotakin viitattun ajanhetken luonteesta ja luodaan tilannekuvauksia (*mä oon päässy viettään teijän kummanki kans aivan uskomattoman hienoja hetkiä täällä Etelä-Afrikassa*, objekti). Aineistossa tilannekuvausten tulkintakehyksen muodostaa ohjelmaformaatti: kuvaukset kohdistuvat osallistujien yhdessä viettämään aikaan, jolloin kuvauksissa on

läsnä interpersoonainen, jopa epäsuoran tunneilmaisun ulottuvuus. Keskityn kuitenkin tässä luvussa tarkemmin TÄLLÄ HETKELLÄ -konstruktioon, joka on aineistoni ajankohdanilmauksista muodoltaan ja merkitykseltään selvärajaisin sekä taajakäyttöisin.

KS antaa *hetki*-sanana yhdeksi merkitykseksi 'tietty ajankohta'. Merkitystä havainnollistetaan esimerkein, joista kaksi sisältää TÄLLÄ HETKELLÄ -konstruktion esiintymän (esim. *Tällä hetkellä asukkaita on noin 30 000*). Esimerkin selitteessä *tällä hetkellä* lausekkeelle annetaan lisämerkitykset 'nykyisin', 'nykyään', 'tätä nykyä' ja 'tällä haavaa'. (KS s.v. *hetki*.) Sanakirjamerkitysten perusteella TÄLLÄ HETKELLÄ on siis nykyhetkeen viittaava ajanilmaus. Myös aineistoni TÄLLÄ HETKELLÄ -konstruktiossa temporaalisuus on primääri merkitysulottuvuus. Temporaalisuuden rinnalla konstruktio kuitenkin välittää myös muita merkityksiä, joista kuvattun asiointilan muutosalttius on aineistoni valossa keskeinen. Muutosalttius voidaan ymmärtää seuraavanlaisessa asetelmassa:

- Kuvauksen kohteena olevalle asiointilalle hahmottuu menneisyys ja tulevaisuus.
- Asiointilaa tarkastellaan menneen ja tulevan väliin jäävässä lohossa nykyisyyttä, johon *tällä hetkellä* viittaa. (Ks. Itkonen 1978: 319–320.)

Itkonen (mp.) kritisoi kielenhuollon näkökulmasta *tällä hetkellä* -ilmauksen käyttöä *nykyään* tai *tätä nykyä* -ilmausten merkitysvastineena, mutta sittemmin *tällä hetkellä* näyttää vakiintuneen suomen kieleen juuri näissä merkityksissä (myös Nuutinen 1994: 92).

Alle kouluikäisten lasten *tällä hetkellä* -esiintymät muodostavat aineistossa yksinkertaisen aikaviittauksen käsillä olevaan tilanteeseen samalla tavoin kuin adverbi *nyt* ja lauseke *tällä kertaa*, kuten nähdään esimerkeistä 3 ja 11.

- (11) minä kerkeen **tällä hetkellä**
[L 3;8: Juoksee nojatuoliin en-
nen kuin äiti ehtii.]

Esimerkeissä aikaviittausten tulkin-
takehyksiksi hahmottuu tilanteinen toi-
minta, joka on konkreettista ja kerta-
luontoista. Ajanilmausvalinta ei kui-
tenkaan vaikuta täysin käyttöyhteyteen
soveltuvalta. 7-vuotiaan lapsen pohdinta
esimerkissä 12 puolestaan tuo esiin aineis-
ton **TÄLLÄ HETKELLÄ** -konstruktiolle tyy-
pilliset merkityskomponentit.

- (12) Amerikassa olis **tällä hetkellä** yö
[L 7;0: On päivä, ja äiti sanoo,
että on hyvä tehdä tarkkuutta
vaativia puuhia päivänäöllä.]

Esimerkistä (12) hahmottuvat ajan-
kohdanilmaus *tällä hetkellä* (viittaus kä-
sillä olevaan asiantilaan 'olisi yö') sekä
tieto puhetilanteen ylittävästä abstrak-
tista prosessista (vuorokaudenaikojen
vaihtelu ja asynkronisuus eri puolilla
maailmaa). Etenkin B-aineiston esitte-
lyissä ja keskusteluissa on paljon **TÄLLÄ
HETKELLÄ** -konstruktion esiintymiä,
joissa puhetilanteen abstraktiksi, kä-
sillä olevan tilanteen ylittäväksi tulkinta-
kehykseksi hahmottuu ihmisen elämän-
kaari ja siihen liittyvät olosuhteiden vaih-
telut – esimerkissä 13 työ- ja esimerkissä
14 parisuhdetilanteet.

- (13) työskentelen **tällä hetkellä** es-
kareitten kanssa [B]

(14) mä oon sinkku **tällä hetkellä**
koska ei o vaan löytynyt sellasta
miestä [B]

Muita muutosalttiina esitettyjä elä-
mänalueita Bachelor-aineistossa ovat
asuinpaikka (*Asun tällä hetkellä Vaa-
sassa*) tai ylipäätään kokemus elämän
mielekkyydestä (*Tällä hetkellä tunnen
olevani onnellinen*).

Toinen merkittävä *tällä hetkellä* -esiin-
tymien tulkintakehys B-aineistossa on oh-
jelma itse. Ohjelma on selvärajainen pro-
sessi, jonka vaiheisiin osallistujat viitta-
vat keskusteluissa, haastatteluissa ja pu-
heissa, kuten esimerkeissä 15.

- (15) **tällä hetkellä** mä oon ihan puh-
taasti ihastunu useempaan nai-
seen täällä
[B: Poikamiehen haastattelu
ohjelman alkuvaiheessa.]

Esimerkissä 15 poikamiehen tunnustus
ihastuksesta useaa naista kohtaan osoit-
taa, että prosessi on alkanut lupaavasti.
Tällä hetkellä ajanilmausvalintana jät-
tää kuitenkin varan sille, että tunteet ei-
vät pysy muuttumattomina ohjelman lop-
puun saakka.

Kertaluontoisia toimia ajoitetaan
TÄLLÄ HETKELLÄ -konstruktiolla myös
aikuisten kielessä, joskin tapaukset ovat
harvinaisia.

- (16) mul ei o kyl oikeestaan yhtään
sellanen niinko varma fiilis et
mitä hän- mitä hän on **tällä
hetkellä** päättäny
[B: Morsianehdokkaan haastat-
telu ennen viimeistä ruususere-
moniaa.]

Lausumassa 16 ajoitetaan yksittäistä,
ohjelman kontekstissa viimeiseksi jäävää
päätöstä. Yksittäisen päätöksen tulkitse-
minen muutosalttiiksi ei vaikuta mielek-
käältä; etenkin lausumasta syntyikin vai-
kutelma, että kun *tällä hetkellä* -ilmauksen
ja tulkintakehyksen välinen kytkös jää väl-
jäksi, ajanilmauksen temporaalinen mer-
kitys taka-alaistuu ja diskursiiviset, tässä
lausekkeen puhetta jäsentävät ja puheen-
aihetta modifioivat tehtävät korostuvat.

Analyysi osoittaa, että **TÄLLÄ HET-
KELLÄ** -konstruktion merkitysalaan kuu-
luvat primääri temporaalinen 'juuri nyt'
-merkitys sekä sekundääri implikaatio ku-

vatun prosessin muutosalttiudesta. Vaikka konstruktioita ei ole tarkasteltu aiemmin omana tutkimusaiheenaan, esimerkiksi Raevaaran, Sorjosen ja Lappalaisen (2013: 108) tutkimuksessa nähdään esimerkkejä, joissa Kelan asiakkaat tähdentävät *tällä hetkellä* -ilmauksella, että työttömyys on vain tilapäinen elämänvaihe.

6 Päätelmiä ja jatkotutkimusaiheita

Kirjoituksen lähtöoletuksena esitin, että ajankestoa ilmaiseva *hetki* on merkitykseltään epämääräinen mieluummin kuin lyhyt (Alhoniemi 1979; Lauerma 1990). Aineistoni osoittaa, että *hetki*-sanaa käytetään puhutussa suomen kielessä sekä lyhyeen (esim. (MÄÄRITTE +) HETKEN AIKAA) että pitkään aikaan (esim. NEG + HETKEEN) kuin myös erilaisiin ajankohtiin viitattaessa. *Hetki*-sanalla tuotettujen merkitysten analyysissä sanan syntaktinen asema lausumassa sekä kielenkäyttötilanne yhdessä muodostivat tulkintakehyksen, jota vasten merkityksiä tulkittiin. Analyysissä selvisi, että ajanilmaisun lisäksi *hetki* osallistuu erilaisten tilanteisten merkitysten sekä vuorovaikutusta jäsentävien toimintojen tuottamiseen. Tavoitteeni oli lisäksi pohtia, millaisissa konstruktioissa ja käyttöyhteyksissä *hetki*-sana ilmaisee primäärin temporaalisen merkityksensä lisäksi diskursiivisuutta.

Hetki-kestonilmausten diskursiivisia käyttöjä edustavat aineistossani direktiivikonstruktio ODOTA (+ MÄÄRITTE) + HETKI sekä neuvottelukonstruktio (MÄÄRITTE +) HETKEKSI (+ AIKAA), joka toimii argumenttina silloin, kun puhuja ehdottaa puhuteltavalle jollakin tavalla odotuksenvastaista toimintaa. Ajankohdanilmauksista tarkastelin erityisesti konstruktioita TÄLLÄ HETKELLÄ. Konstruktion on aiemmin katsottu ilmaisevan primäärästi temporaalista 'juuri nyt' merkitystä (Nuutinen 1994: 94). Tässä tutkimuksessa selvisi, että konstruktion merkitysalaan kuuluu lisäksi lausumassa kuvatun asiointilan muutosaltti-

den implikaatio. Konstruktion on yksi laajemman DEMONSTRATIIVI_{sija} + AJANYKSIKÖ_{sija} -konstruktion alaisista ajanilmaustyypeistä, joiden sijataivutuksen kehityskulut ovat toistaiseksi tutkimaton sarka (Surakka 2019: 132). Näin ollen TÄLLÄ HETKELLÄ -konstruktion tutkiminen erityisesti diakronisesta sijataivutuksen kehityksen näkökulmasta antaisi uutta tietoa nykysuomen ajanilmausten taustoista.

Tässä kirjoituksessa kuvatut käytöt eivät anna aihetta pohtia uudelleen *hetki*-sanan substantiivistatusta, sillä aineistossani *hetki*-sanan diskursiiviset käytöt tulevat tulkituiksi lausumatasolla eivätkä *hetki*-sanasta yksinään (vrt. Hakulinen & Saari 1995: 489). Lähimmäksi diskurssin merkittävien ominaisuuksia (Heine 2013) aineistossa tulevatkin *hetki*-lausekkeet, jotka muodostavat lausuman yksinään (esim. *iha hetki*). Itsenäisten *hetki*-lausekkeiden käyttö rinnastuu partikkelistuneen *hetkinen*-johdoksen käyttöihin (esimerkiksi lykkäyksenä, Keisanen ym. 2014: 111). Tällaiset diskurssin merkittävimmät toimivat lausekkeet ovat aineistossa yksittäisiä, joten niitä ja niiden asemaa diskurssin merkittävimmän olisi hyödyllistä tutkia tarkemmin runsaammasta aineistosta, esimerkiksi keskusteluanalyytisin menetelmin.

Kaikkiaan erilaiset *hetki*-sanan käytöt näyttävät hakeutuvan erilaisiin konteksteihin ja edelleen erilaisiin aineistoihin. *Hetkesi*-muodon neuvottelukäyttö olisi jäänyt näkymättömäksi ilman lapsenkielen aineistoa. Bacheloraineisto puolestaan tarjosi selvärajaisen tulkintakehyksen, jossa tarkastella TÄLLÄ HETKELLÄ -konstruktion merkityspiirteitä. Koska *hetki*-sanan merkitykset ja käytöt ovat tiiviisti konteksti- ja aineistositonnaisia, oletan, että tämänkin tutkimuksen jälkeen *hetki*-sanan monia käyttöjä on yhä havaitsematta – etenkin, jos aineistorepertoaria laajennetaan puhutusta kielestä teksteihin. Puhutun kielen tutkimuksen näkökulmasta haasteeksi jää

sellaisen vuorovaikutusaineiston kokoaminen, jossa *hetki*-ilmaukset ovat frekventtejä ja josta näin ollen olisi mahdollista eritellä *hetki*-sanana käyttöä systemaattisesti ja laaja-alaisesti.

MAIJA SURAKKA
etunimi.sukunimi@tuni.fi
Kirjoittaja on yliopistonlehtori
Tampereen yliopiston Kielten yksikössä.

Lähteet

Aineslähteet

Arkisyn. Suomenkielisten arkikeskustelujen morfosyntaktinen tietokanta. Tietokanta rakennettu Turun yliopistossa, aineisto Helsingin yliopiston Keskusteluntutkimuksen arkistosta ja Turun yliopiston Suomen ja sen sukukielten arkistosta. Suomen kielen ja suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen oppiaine, Turun yliopisto.

Bachelor = Bachelor Suomi -sarjan kolmannen kauden jaksoista koottu *hetki*-ilmauksista koostuva aineisto. Tutkijan hallussa.

LA = Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos – Lauseopin arkiston murrekorpuksen Helsinki-Korp-versio. Kielipankki. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2016040702>.

Lapsenkieli = Lapsenkielen ajanilmauksista koostuva aineisto. Tutkijan hallussa.

Kirjallisuuslähteet

ALHONIEMI, ALHO 1979: Ajankohdan ja ajankeston adverbiaaleista suomen kielessä. – Erhard F. Schiefer (toim.), *Explanationes et tractationes fenno-ugricae in honorem Hans Fromm. Sexa generarii A. D. VII Kal. Jun. anno MCMLXXIX oblatas* s. 1–8. München: Wilhelm Fink Verlag.

ANTONOPOULO, ELENI – NIKIFORIDOU, KIKI 2011: Construction grammar and conventional discourse. A construction-based approach to discoursesal

incongruity. – *Journal of Pragmatics* 43 s. 2594–2609.

AUSTIN, JOHN L. 1975 [1962]: *How to do things with words*. Cambridge: Harvard University Press.

DIESSEL, HOLGER – TOMASELLO, MICHAEL 2001: The acquisition of finite complement clauses in English. A corpus-based analysis. – *Cognitive Linguistics* 12 s. 97–141.

DIMITROVA, NEVENA – MORO, CHRISTIANE – MOHR, CHRISTINE 2015: Caregivers interpret infants' early gestures based on shared knowledge about referents. – *Infant Behavior & Development* 39 s. 98–106.

FINKBEINER, RITA 2019: Reflections on the role of pragmatics in construction grammar. – *Constructions & Frames* 11 s. 171–192.

FRIED, MIRJAM – ÖSTMAN, JAN-OLA 2004: *Construction grammar in a cross-language perspective*. Amsterdam: John Benjamins.

GOODWIN, CHARLES 2000: Action and embodiment within situated human interaction. – *Journal of Pragmatics* 32 s. 1489–1522.

HAKULINEN, AULI – SAARI, MIRJA 1995: Temporaaalisesta adverbista diskurssipartikkeliksi. – *Virittäjä* 99 (4) s. 481–500.

HARDER, PETER 2010: *Meaning in mind and society. A functional contribution to the social turn in cognitive linguistics*. New York: De Gruyter Mouton.

HEINE, BERND 2013: On discourse markers. Grammaticalization, pragmaticalization, or something else? – *Linguistics* 51 s. 1205–1247.

HILPERT, MARTIN 2014: *Construction grammar and its application to English*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

HOFFMAN, THOMAS – TROUSDALE, GRAEME 2013: Construction grammar. Introduction. – Hoffman, Thomas & Trousdale, Graeme (toim.), *The Oxford handbook of construction grammar* s. 1–12. Oxford: Oxford University Press.

- HÄKKINEN, KAISA 2004: *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. Juva: WSOY.
- ITKONEN, TERHO 1978: ”Tällä hetkellä” ja ”tänään”. – *Virittäjä* 82 (3) s. 319–320.
- KAUPPINEN, ANNELI 2020: *Mistä kieli meihin tulee?* Tampere: Vastapaino.
- KEISANEN, TIINA – RAUNIOMAA, MIRKA – HADDINGTON, PENTTI 2014: Suspending action. from simultaneous to consecutive ordering of multiple courses of action. – Pentti Haddington, Tiina Keisanen, Lorenza Mondada & Maurice Nevile (toim.), *Multiactivity in social interaction. Beyond multitasking* s. 109–136. Amsterdam: John Benjamins.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus 2020. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>. (25.1.2022.)
- LANGACKER, RONALD W. 1999: *Grammar and conceptualization*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- 2008: *Cognitive grammar. A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- LAUERMA, PETRI 1990: Temporaalinen kenttä. – Pentti Leino, Marja-Liisa Helasvuo, Petri Lauerma, Urpo Nikanne & Tiina Onikki (toim.), *Suomen paikallissijat konseptuaalisessa semantiikassa* s. 146–182. Kieli 5. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LAURANTO, YRJÖ 2014: *Imperatiivi, käsky, direktiivi – arkikeskustelun vaihtokauppa-kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LIEVEN, ELENA V. – TOMASELLO, MICHAEL 2008: Children’s first language acquisition from a usage based perspective. – Peter Robinson & Nick Ellis (toim.), *Handbook of cognitive linguistics and second language acquisition* s. 168–96. New York: Routledge.
- SURAKKA, MAIJA 2019: *Ajan paikka. Ajan- ilmausten kehityspolkuja lasten kielessä*. Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Education, Humanities, and Theology 134. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-2973-0>.
- NUUTINEN, OLLI 1994: *Hetkisen pituus ja muita kirjoituksia kielestä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PÄLLI, PEKKA 2003: *Ihmisyhmä diskursissa ja diskursina*. Tampere: Tampere University Press.
- RAEVAARA, LIISA – SORJONEN, MARJA-LEENA – LAPPALAINEN, HANNA 2013: *Vuorovaikutus Kelan puhelinpalvelussa*. Työpapereita 46. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- SHORE, SUSANNA 1993: A functional and social-semiotic perspective on language, context and text. – *SKY Yearbook* 6 s. 185–208.
- 2009: Mitä tapahtui aina? *Aina*-partikkelin merkityksestä ja käytöstä Raamatun esimerkkien valossa. – *Virittäjä* 113 (4) s. 482–507.
- SIITONEN, PAULIINA 2016: *Ehdotukseen vastaaminen perheen vuorovaikutustestissä. Keskustelunanalyttinen näkökulma vuorovaikutukseen ja sen arviointiin*. Acta Universitatis Ouluensis B 139. Oulu: Oulun yliopisto.
- SULKALA, HELENA 1981: *Suomen kielen ajan adverbien semantiikkaa*. Acta Universitatis Ouluensis B 8. Oulu: Oulun yliopisto.
- TEERI-NIKNAMMOGHADAM, KRISTA – SURAKKA, MAIJA (2023): *Hetkinen, mitä tällä tehdään? Hetkinen-sana vuorovaikutuksen jäsentäjänä*. – *Puhe ja kieli* 43 (3) s. 135–150.
- TUOMISALO, AINO-LIISA 2018: *Käsi-kirjoituksen rooli tosi-tv:ssä*. Journalismin opinnäytetyö. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Verkkoersio. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk>. (14.6.2022.)